

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

Стенографски протокол

**Публично обсъждане на тема
“ФИНАНСИРАНЕ НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПАРТИИ”**

София, 2 декември 2002 г.

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

На 2 декември 2002 г. в Зала 1 на Центъра за изследване на демокрацията се проведен публично обсъждане на тема “Финансиране на политическите партии”.

Дискусията бе открита в 10,00 ч. и ръководена от г-жа Живка Дамянова – Координатор, “Коалиция 2000”.

* * *

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Добър ден! Аз съм Живка Дамянова, Център за изследване на демокрацията и координатор на антикорупционната инициатива “Коалиция 2000”.

Откривам днешната среща, подготвена съвместно от Центъра за изследване на демокрацията, Националния демократически институт и Американската асоциация на юристите – Правна инициатива за Централна Европа и Евразия.

Позволете ми най-напред да представя участниците в нашата дискусия. Ще започна от г-н Бойко Радоев, доктор на науките, народен представител от Коалиция за България; г-н Емил Кошлуков, народен представител от Национално движение Симеон Втори; г-н Майкъл Фарнуърт – директор за България на Националния демократически институт, който е в България от м. април тази година. По обективни причини няма да участва обявения предварително съдия Фредерик Кеслер, бивш депутат в Законодателното събрание на щата Уисконсин, но тук са представители на Американската асоциация на юристите, г-н Франсис, и той би отговорил на някои въпроси, които ще възникнат по време на нашата дискусия.

Най-напред ще ми позволите да обърна внимание на няколко неща, които всъщност обясняват интереса към днешното обсъждане. Ние публикувахме в Интернет материали, ще ги спомена съвсем накратко. Най-напред публикувахме Законопроекта за политическите партии, внесен на 22 май т.г. в Народното събрание в Комисията по правни въпроси от депутатите Бойко Радоев и Николай Камов от Коалиция за България. Проектозаконът, който се намира на фаза обсъждане все още, предвижда и нови форми и методи за финансиране на политическите партии с цел пресичане на сенчести парични потоци от и към политическите партии и по-голяма прозрачност на партийните финанси и имущество.

Съвсем наскоро група народни представители от НДСВ, г-н Емил Кошлуков, Борислав Цеков и Мирослав Севлиевски подготвят предложение за изменение и допълнение на правната регулация, касаеща финансирането на политическите партии. Техният законопроект предстои да бъде внесен в Народното събрание.

От друга страна, през м. октомври Американската асоциация на юристите – Правна инициатива за Централна Европа и Евразия изготви един много интересен, задълбочен анализ на внесенния проектозакон с редица забележки. Поставени са и някои въпроси, включително и по гл. IV, чл. 28 и 29 и другите, по финансирането на политическите партии. Този интересен доклад също се намира в Интернет и е на разположение.

Специално за случая беше подготвен анализ на Националния демократически институт в България “Финансиране на предизборни кампании в САЩ” – също с цел да подпомогне нашата дискусия.

Срещата ни е част поредицата публични обсъждания, инициирани от “Коалиция 2000” по редица други законопроекти, внесени или подготвени, които имат пряко или косвено значение за повишаване на ефективността на противодействието на корупцията. Ще спомена само обсъждането на Проектозакона за изменение и допълнение на Закона за съдебната власт, Проектозакона за мерките срещу финансиране на тероризма, за отнемане в

полза на държавата на имущество, придобито с престъпна дейност, кръглите маси по същите теми с участието на международни фигури – Антонио ди Пиетро, Ева Жули и други.

Както досега, така и днес ние разчитаме на участието на представители на институциите, на независими експерти и медиите и се опираме, разбира се, на международния опит, на експертния и консултативен капацитет на нашите чуждестранни партньори. Използвам случая още веднъж да благодаря на Националния демократически институт в България и на Американската асоциация на юристите.

В заключение на това кратко представяне бих искала още веднъж да обърна внимание, че ние като гражданско общество сме длъжни да участваме и да допринасяме за изготвянето на добри закони, които не само да обслужват властта, но да служат и на гражданите. Закони, които утвърждават критериите на прозрачност и публичност като нормативи в политическия живот. Това е и целта на днешното обсъждане на проектите за законодателни промени във финансирането на политическите партии.

Предоставям думата на д-р Бойко Радоев да представи законопроекта, внесен в Народното събрание.

БОЙКО РАДОЕВ: Благодаря Ви.

Уважаеми дами и господа, въпросът за финансирането на политическите партии е изключително важен. Това е назрял за решение въпрос. Нещо повече, за обществото това е един от болните въпроси, тъй като то с основание е убедено, че именно партиите са едни от тези, които генерират корупционна среда в държавата в годините на прехода. Обществото е убедено, че точно чрез непрозрачното партийно финансиране политическата класа гледа по-далеч от своите нужди. Оттук идва и общественото разочарование и политическата апатия, на която ние всички сме свидетели. За нас, двамата вносители на цитирания законопроект, въпросът за финансирането на политическите партии не може да се разглежда и не може да бъде решен отделно от едно много цялостно

регулиране на образуването и дейността на партиите и техните взаимоотношения с гражданското общество. Самият факт, че към началото на тази година в България има регистрирани – не казва действащи – регистрирани над 288 политически партии, говори за такава необходимост.

Първият закон, който на годините на прехода беше приет, през 1990 г., реши един много важен въпрос – възстановяването на политическия плурализъм и прехода към многопартийна политическа система в страната. След изминалите 10-12 години назря потребността още по време на предишното Народно събрание да бъдат решени по новому тези въпроси, свързани със създаването и дейността на политическите партии. За съжаление предишният парламент, въпреки внесените седем законопроекта по темата, не можа да намери воля и решимост да разгледа по новому тези отношения и единственият въпрос, който беше решен, беше регламентирането на държавната субсидия за партиите. Спомням си дебата, който се развихри само по една-единствена точка – анонимните дарения, и парламентът отново ги узакони. Това потвърждава необходимостта да се гледа такъв закон.

Дълбокото ни убеждение, на нас вносителите, е, че без радикална реформа на сегашното партийно състояние в България, не могат да бъдат осъществени и реформите в нито една сфера. Именно това ни подтикна да внесем един изцяло нов законопроект. Мотивите ни са, че в годините на преход към демократична, социална и правова държава се натрупаха редица противоречия между партиите и обществото. Гражданското общество последователно губи доверие в тези партии. Главната причина за това е, че отношенията между партиите, които са част от това общество, и гражданското общество като цяло, не са моделирани законодателно – нито достатъчно прецизно, нито достатъчно адекватно на съвременните условия.

Архитектурата в партийното пространство в България е на равнището от 1990 г. Тогава се отхвърляха едни и се преследваха други обществени и политически възгледи. Вследствие на този остарял модел на партийно

строителство сега, както ви казах, в страната има регистрирани около 300 партии, които чрез своите публични комуникации и вътрешни механизми на функциониране най-често възпроизвеждат доста архаични партийни похвати, създават хаос в отношенията си с обществото, изземват функциите на гражданското общество, остават вън от обществения контрол и вследствие на това се превръщат в един от главните генератори, както споменах, на корупционна среда в страната.

Предложеният от мен и г-н Камов закон има за цел въз основа на натрупания опит през последните 12 години и достигната степен на развитие на обществените отношения да очертае правната рамка за осъществяване на съвременна политическа дейност в България. Ние стъпваме върху три основни позиции в законопроекта си.

Първата от тях е свързана с това да се постигне завишена взискателност – политическа, правна и обществена – спрямо политическите партии. Предлагаме една по-различна от досегашната практика за българската политическа система процедура за инициране и учредяване и последваща съдебна регистрация на партиите, като последователно те достигнат своето състояние на пълноправни политически и юридически субекти, при условие че постигнат определени характеристики. Тази различна от досегашната практика от една страна гарантира и не накърнява достиженията на нивото на политически плурализъм в държавата, от страна – новите законови рамки, които ние предлагаме, създават условия за живот само на политическите партии, които разчитат на реално присъствие в политическото пространство, които изразяват реални обществени интереси и които формират обществено значима политическа воля. Днешните български политици според нас е редно вече да се съгласят, че съществуването на една партия е преди всичко обществена потребност, а не лична или групова амбиция на тесен кръг хора. След като общественият проект е основание за живот на една партия, то и законовите рамки на това съществуване следва да гарантират тази обществена необходимост.

Втората ни идея в този законопроект е свързана с преследването на нови и съвременни взаимоотношения между партиите и гражданското общество. В законопроекта са очертани единни параметри, по които партиите развиват своята дейност. Това създава условия за граждански и обществен контрол върху дейността им. Нещо повече, предвидени са норми за обществен контрол, които поставят партиите в определена зависимост от обществото. Сегашната законова практика създава предимства най-вече и само за партиите да налагат своите тези на обществото. Чрез този законопроект се цели партиите да освободят изтеглата от тях до голяма степен гражданско пространство, не рядко с неубедителни мотивации и възможности, с повод и без повод.

И третата основна теза в нашия законопроект най-близко е свързана и с днешната проблематика. Предвиждат се нови икономически отношения между партиите и обществото, между партиите и държавата и нейните представители. Законопроектът преследва чрез своите норми прецизиране на партийното финансиране, цели да се пресекат пътищата за сенчести парични потоци от и към политическите партии, премахват се анонимните дарения за партиите, както ние го наричаме, вторичното държавно финансиране чрез фирми и дружества с държавно и общинско участие. Направено е всичко възможно да се предотврати спекулирането с партийната клубна база. Максимално чрез формите на този законопроект се увеличава прозрачността на партийните финанси и се завишават санкциите към нарушителите.

В законопроекта сме разписали конкретно редица норми, които целят ясни източници на финансиране на партиите и премахване на анонимността в тази дейност. Не може да говорим за борба с корупцията и все още да съществуват анонимните дарения, неограничените дарения, неизяснените потоци, по които постъпват тези дарения. Нашите норми целят също така прозрачност и контрол върху цялостната финансова дейност на партиите. Както вече споменах, за разлика от идеите, които узнах от пресата и в резюмето на г-н Кошлуков, ние изцяло премахваме възможността да се

финансират партии от фирми, които са с държавно и общинско участие, тъй като според нас именно това е една от най-разпространените форми, която дава възможност да се развива политическата корупция – когато такива фирми подпомагат пряко и непряко политическите партии.

Генерирането на безконтролни финансови постъпления се осъществява и чрез преотдаването на огромната за мащабите на България клубна база, с която партиите разполагат и която по правило е държавна или общинска собственост – една тема, която ние сме повдигали в пресата. Тази трета и несанкционирана обществена субсидия, която партиите получават, според нас надхвърля двойно, да не кажа повече, регламентираната държавна субсидия. Това е по наши емпирични изследвания. Виждате за какви огромни потоци пари става дума. Всичко това става “под масата”, става без знанието на контролиращите органи, без знанието на обществото.

В нашия законопроект има една идея, за която ние ще продължим да пледираме да бъде разбрана от обществото – предлагаме партиите да имат ограничена възможност за стопанска дейност, тъй като самата забрана на каквато и да е стопанска дейност не решава въпроса, така или иначе тя се осъществява. Според нас мотивите за това са, че никога една корупционна дейност не може да бъде прекратена само чрез забрана. Партиите имат нужда от финанси и те намират пътища, несанкционирани от закона, по които да си доставят тези финанси. По-добре е тези финанси да излязат на светло, тази дейност да бъде регламентирана и тази ограничена стопанска възможност на партиите да бъде под контрола на съответните органи на държавата.

В законопроекта сме предвидили и редица действия, които са свързани с цялостната трансформация на партийното пространство, след като бъде приет един подобен закон.

Надяваме, че чрез една широка обществена дискусия, която започва днес със съдействието на Националния демократически институт, за което ние сме дълбоко благодарни, както и за цитираната рецензия на нашия

законопроект, която получихме, надяваме се, че с тази дискусия днес ще започнем един сериозен диалог, който в крайна степен не само ще вдъхне необходимата решителност на политиците в България, но и ще им наложи необходимостта тази тема да не бъде отбягвана, най-вече от големите политически формации, за които като че ли е по-добре да бранят сегашното статукво. Именно чрез една такава решимост трябва да започне почистването на институциите в нашата държава, които са носители на корупция. Според нас е правилно да се започне от политическите партии. Именно поради това смятам, че е необходим нов закон и се радваме, че темата става актуална.

Благодаря ви за вниманието.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря и аз, господин Радов.

Дами и господа, преминаваме към следващите оратори, а след това ще имаме възможност да проведем една обща дискусия, проблемите са от един и същи кръг.

Господин Кошлуков, заповядайте!

ЕМИЛ КОШЛУКОВ: Благодаря за тази покана. Аз също бих искал да изкажа своята благодарност към Националния демократически институт, благодарение на който се осъществява тази дискусия, и на Бойко Радов, което отдавна е внесъл закона и постоянно ми напомня като заместник-председател на моята комисия да го гледаме и да го правим. Ние му казваме, че пишем нашия законопроект и ще внесем цялостния закон от името на НДСВ.

За нас този нов Закон за политическите партии е част от големия пакет закони, които преобръщат страната: Избирателен кодекс, Закон за лобизма, нов Закон за държавния служител, започваме вече да се занимаваме и със Закона за съдебната власт. Тоест структурните закони, които ще преобрънат политическия модел. Неразделна част от тях е и Законът за политическите партии.

Разбира се, презумпциите, от които излизаме, са сходни с тези, които представи г-н Радоев. Очевидно, че връзката между политическите партии и обществото се губи, създават се недоверие и съмнения за корупция, както и други негативни процеси по отношение на финансирането и разходването на събраните финансови средства. В тази сфера не е намерен удачният правен механизъм, сегашното законодателство не го урежда, няма достатъчна прозрачност и публичност. Именно тази сфера искаме да променим, като подготвяме пакет от опорни точки. Те са по-скоро дискуссионни, но до края на декември ще имаме целия закон.

Искам да създадем възможност за упражняване на контрол – както обществен, така и от членовете на политическите партии, може би това е един от интересните моменти, а също от достатъчно на брой независими държавни органи. Съмненията ще останат винаги, ако ги няма механизмите за осъществяване на контрол. Напълно сме съгласни, че е необходим един модерен, юридически по-прецизен Закон за политическите партии, създаден на широка консенсусна основа. Надявам се, че това е една от стъпките в тази посока.

Предложението ни предвижда, както и досега, два основни източника на финансиране: от една страна, държавата посредством предоставяне на държавни субсидии при определени условия, от друга страна, финансиране от физически и юридически лица, както и от собствена дейност, които формират така наречените собствени приходи. Виждането ни е, че една политическа партия следва, както и досега, да набира средства от членски внос, от приходи от недвижимо имущество, което тя притежава, да получава дарения и завещания от физически лица, както и дарения от юридически лица. Това е една добра практика, утвърдена в годините на демокрацията в държавата. В същото време напълно поддържаме сега съществуващите забрани политическа партия да бъде финансирана със средства от чужди правителства, чуждестранни държавни предприятия и организации, както и лимит за размера на даренията от едно и също юридическо или физическо

лице, а също така и забрана за финансиране от предприятия и организации, изпълняващи по договор държавна или общинска поръчка, дори да са частни.

Предвиждаме кръгът от забрани да се разшири с нови възпрети като практика както в западноевропейските, така и в новите източноевропейски демокрации, а именно: прехване на възможността за извършване на анонимни дарения. Тук нямаме никаква разлика, очевидно че с оглед въвеждането на публичност и прозрачност във финансирането на партиите анонимните дарения трябва да бъдат изцяло забранени. Прехване на възможността за финансиране на политически партии от предприятия с държавно или общинско участие над 5%. Защо 5%? Защото това е “златната акция”, има хиляди предприятия, в които държавата по една или друга причина е запазила 1%, половин процент, тоест ако изцяло премахнем финансиране от предприятие, в което държавата има каквото и да е, ще се окаже, че сме изолирали страшно много предприятия, които държавата практически не управлява по никакъв начин. Затова казваме при над 5% държавно участие е строго забранено, но когато просто по документи е останала някаква акция или собственост, предприятието може да участва в политическия процес. Разбира се, това е дискуссионен въпрос. Но тази порочна практика да се финансират политическите партии от държавни предприятия трябва да бъде спряна, това е вторично финансиране. Но с оглед на това, че в много юридически лица държавата и общините притежават минимален процент капитал, участие, което не създава предпоставки за източване на държавни пари, даваме тази граница от 5%.

Въвеждане на забрана за финансиране от търговски дружества, извършващи хазартна дейност, религиозни организации и нестопански организации. Предложението е в синхрон с цялата западноевропейска практика, няма нужда да аргументирам защо една партия не трябва да получава пари от хазартни дружества, религиозни организации и нестопански организации.

По прословутата възможност за финансиране от собствена стопанска дейност. Въпросът е много спорен, много спорове се появиха и преди да стигнем до окончателната идея. Сега съществуващия правен режим създава забрана за политическите партии да извършват стопанска дейност, както и да имат право на собственост в капитала на дружества, регистрирани по Търговския закон. От друга страна обаче, законът позволява партиите да формират собствени приходи от издателска дейност, авторски права, ползване на интелектуална собственост и т.н. Като специфично юридическо лице с нестопанска цел считаме, че партията следва да разполага с правото да извършва стопанска дейност както останалите нестопански организации, като допълнително е свързана с основния предмет на дейност, приходите от която се използват за постигане на целите на партията, като от стопанската дейност не се разпределя печалба. Какво означава това на практика? Това означава, че партията няма да може да произвежда обувки и да търгува с тях, това се отнася и до всички други сфери на търговията, производство, дистрибуторство, консултантска дейност и т.н., които не са свързани с основния предмет на партията. Партията обаче ще може да придобива приходи от извършването на дейност, свързана с реалното осъществяване на дейността ѝ – издаване на собствен вестник, който е политически, а не жълти страници, издателска дейност в сферата на популяризиране на политическата ѝ платформа и идеи а защо не и поддържане на собствена база. В същото време предлагаме забрана относно правото на собственост в капитала на дружества, регистрирани по Търговския закон.

В частта относно държавната субсидия към политическа партия предложението не предвижда изменение в правния режим, регламентиращ получаване на субсидия от политически партии, получили 1% от гласовете. Основният въпрос обаче, свързан с държавната субсидия, е въпросът за критериите, по които се определя нейният общ размер, който впоследствие се разпределя между партиите. Дискутираме целесъобразността на следните предложения: законово определяне на процент от бюджетните приходи,

законово определяне на фиксирана сума за един получен глас, законово определяне на процент от минималната работна заплата за един получен глас, законово обвързване на цената на един глас с разходите, които държавата, провеждайки своята социална политика прави по издръжката на лица в неравностойно социално положение.

Законопроектът, който се каним да внесем, разбира се, трябва да предвижда и отпускане на субсидия на независимите кандидати, избрани за народни представители, при горепосочените условия.

Разходване на средствата – другата сфера, където корупцията също е значителна. Считаме, че следва да се създаде ясен регламент, включващ разходване на средствата на партията за изборни цели, за осигуряване работата на партийните структури, консумативи, административна, техническа поддръжка, консултантски услуги, организационни разходи по провеждане на мероприятия и други. Разходването на средства трябва да бъде само и единствено свързано с дейността на организацията като политическа партия.

Стигаме до контрола. Вътрешно-партийният контрол по финансовите приходи и разходи е въпрос, който всяка партия решава сама според нашето законодателство. Законопроектът предвижда изричен текст, който гарантира правото на всеки партиен член да се запознае с финансовата документация на партията или нейна регионална структура, както и партията да определени конкретни лица, които могат да оперират със сметките и да носят пряка отговорност за законосъобразното събиране и разходване на средствата на партията. Счетоводството на финансовите приходи и разходи да се извършва съобразно действащото в страната законодателство и да подлежат на данъчен контрол.

Водещият контрол по финансовите приходи и разходи в настоящото предложение се извършва от Сметната палата, както и отделно от данъчните органи. Отново до 15 март всяка година политическите партии ще представят в Сметната палата отчета за приходите и разходите за

предходната година. Преди да се представят пред Сметната палата финансовите отчети се заверяват от независим одитор – вкарваме одита в партиите. Предвижда се в едномесечен срок от произнасянето по редовността на финансовата документация Сметната палата да даде публичност на обобщени данни от отчета си в страницата на Интернет или по друг начин, както и задължението на всяка политическа партия към датата на отчета към Сметната палата да публикува в един ежедневник своя финансов отчет.

Както виждате, с предложените изменения се осигурява възможността за обществен контрол и контрол от членовете на партията, което е доста съществено.

Санкции. Тук е може би любопитната част – Сметната палата ще издава на политическите партии удостоверение за своевременно внесени отчети за последните три години, което удостоверение партиите представят пред Централната избирателна комисия при регистриране за участие в изборите. Тоест, неизпълнението на задължението политическата партия да представи своевременно своя отчет е свързано със санкцията тя да не бъде регистрирана за участие в изборите. Ако нямат това удостоверение, тя просто няма да бъде допусната до изборите. Това е доста тежка забрана, както разбирате, и сигурно ще предизвика тежки дебати, но мисля, че е дошло времето да я предложим.

При констатирано получаване и разходване на средства по забранен начин отговорните за законосъобразното събиране и разходване на средства лица ще бъдат подведени под наказателна отговорност с ясно формулиране на съответния фактически състав на престъпление в Наказателния кодекс. Във всички случаи на придобиване или разходване на средства по забранен начин, непредставяне или представяне отчет в Сметната палата със закъснение, както и непубликуване на финансовия отчет, партията губи правото си на държавна субсидия до произвеждане на следващите, независимо какъв вид, избори.

Предложението дава решение на проблема с многогодишното използване на помещения държавна и общинска собственост. Политически партии, които не се регистрират за участие в избори или получават минимален брой гласове, каквито случаи са пред вас всеки ден – с кафенета, клубчета и барчета на партии, които даже не присъстват от години в политическия живот, но още имат тази собственост. Съгласно предложението в срок от шест месеца от влизане в сила на този закон областните управители и кметовете на общините прекратяват договорите за наем на помещения държавна или общинска собственост, сключени с политически партии, които не са регистрирали кандидати в последните избори за народни представители или са получили под 1% от гласовете при две поредни участия в избори за народни представители, за президент и вицепрезидент или за общински съветници и кметове.

Това са темите, които обсъждаме в новия законопроект. Всъщност те са 90% сходни със законопроекта на колегите Радоев и Камов.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря на г-н Кошлуков.

Давам думата на Майкъл Фарнуърт по темата.

МАЙКЪЛ ФАРНУЪРТ: Благодаря ви. Удоволствие е за мен да бъда тук. Името ми е Майкъл Фарнуърт и бих искал да кажа няколко думи за Националния демократически институт, организацията, за която работя. Ние работим в областта на демокрацията и засилването на демократичните институции и се занимаваме с това от 1993 г. в над 40 държави.

Преди това трябва да кажа няколко думи за себе си. Пристигнах в България през м. април тази година. Работих в рамките на около десет години в Британска Колумбия в Канада и съм добре запознат с въпросите, които се повдигат тук. Имам личен опит в областта на предизборното финансиране на политическите партии. Независимо къде се намираме – в Българи, в Канада, в САЩ, в която и да е демократична страна, има определени неща, от които се интересуват обществото, политиците и институциите. И именно законите трябва да следват някои принципи, да се

опират на демокрацията. По принцип обществото изисква повече прозрачност и отговорност от политиците за законите, които се приемат. Това обяснява важноста на този форум и важноста на обсъжданите въпроси за финансирането на предизборните кампании.

Законът, който обсъждахме дотук, формира основата на демократичните институции. И още нещо важно, такива закони се занимават с финансирането на политическите партии, защото в сърцевината на политиката – независимо дали ни харесва или не – са парите. Защото трябва пари, за да се организира една политическа кампания, трябва пари, за да се организират избори, трябва пари, за да функционират политическите партии. И обществото е право, като иска да знае откъде идват тези пари, кой ги дава, как се разходват тези пари и дали това се прави по открит и справедлив начин. Обществото би желало да има доверие в институциите, обществото би желало да има доверие в своята политическа система.

И така, финансовите въпроси са от изключително значение. Нищо не може да подкопае доверието в политическата система повече от съмнението, че парите са с незаконен произход. В Британска Колумбия в Канада ние въведохме много строга разпоредба за финансирането на политическите партии, защото имаше случаи, когато определени партии получаваха пари от предприятия и след изборите се появяваше проблемът на клиентелизма и някакъв вид корумпирани дейности, в които биват упрекувани политиците. Всички демократични страни в процеса на своето развитие стигат до такова регламентиране на въпроса за финансирането на политическите партии и кампании.

Искам накратко да ви разкажа за моя опит от Канада и по-точно Британска Колумбия. За онези от вас, които не познават Британска Колумбия, тя е на западната граница на Канада, има 9700 квадратни километра, 4 млн. души население. Бюджетът за последната година е 28 млрд. лева – една доста солидна сума.

В много страни напоследък се възприемат различни форми за регламентиране на финансирането на политическите партии. За разлика от това, което се предлага в България и за разлика от много европейски страни, в Британска Колумбия няма Закон за политическите партии като специален закон, няма закон, в който да се казва как се основава политическа партия. Всъщност всяка една организация може да се превърна в политическа партия в Британска Колумбия. Въпреки това се използват механизми за контрол върху политическите партии и това се прави чрез регистрацията на политическите партии. Всеки може да основе политическа партия, за да участва в избори, но трябва да се регистрира. И това е процедура, чиито характеристики аз откривам и във вашия проект.

Регистрацията на политическа партия в Британска Колумбия означава много неща. Означава, че ви допускат да правите разходи, които да бъдат фиксирани. И това е основно начинът, по който ние регламентираме финансите на политическите партии чрез данъчната система. Защото даренията в Канада или част от даренията подлежат на облагане. Ето защо трябва да се оповестяват всички дарения и всички разходи.

Съществува и стимулиране на политическите партии, както в България. Има държавно финансиране за политическите партии. Така например на федерално ниво, на национално ниво политическите партии могат да получат 2,5% от разходите по изборите, ако политическата партия получи 2% на националните избори или 5% от избирателния район. Тъй като Канада е много голяма страна, не всички политическите партии могат да се състезават на национални избори, има политически партии, които са много популярни в определени райони в страната.

Индивидуалните кандидати могат да получат финансиране до 50% от своите разходи, ако получат 15% от гласовете в своя район. Това е ново, представлява признание, че има финансиране, но то се дава, само ако сте регистрирани като политическа партия или сте кандидат на политическа

партия, която е регистрирана по правилата, които са установени в изборителната система.

Разходите за изборите трябва да се декларират. В Канада има мажоритарна система, за разлика от пропорционалната система, която имате вие. В Канада ние използваме системата на отделните изборителни райони – едно лице за всеки отделен район. Така че отделните райони трябва да се регистрират също пред данъчните служби. Въпреки че нямаме отделен закон за регламентиране на политическите партии, имаме разпоредби за регистриране на политическите партии, в които се казва как може да се регистрирате да участвате в изборите. Например, за да се регистрирате, вие трябва да имате име, адрес, одитор плюс още сто адреса на регистрирани изборители, които са членове на тази партия. Имаме Главна изборна служба, която трябва да потвърди тази информация. По време на изборите партията получава регистрация за участие в изборите в случай че бъде предложена за регистрация от поне 50 изборителни района. Ако партията не може да получи 50 кандидата, не може да бъде регистрирана, не може да получи финансова субсидия, не може да кандидатства за възстановяване на разходите си, нито пък да получи бюлетина. Всъщност в такава ситуация кандидатът може да се състезава като независим кандидат.

По време на избори това, което е от ключово значение, е финансирането на предизборната кампания. Законодателството в тази област на Британска Колумбия е всеобхватно, то не покрива само времето на предизборната кампания, но покрива и периода между изборите. Не винаги обаче това е така. Има лимити за разходите по време на предизборната кампания и има срокове, които се движат в рамките на шест седмици до два дни, в които се изисква от партиите да огласят колко финанси са набрали по време на предизборната кампания, истинското фондонабиране и проблемите, които се появяват между изборите. Тук бях извършени известни промени и сега политическите партии в Канада трябва ежегодно да публикуват одитирани финансови отчети, които финансови отчети са на разположение

на гражданите. Това означава, че вие можете да влезете в уеб страницата и да видите колко точно е дарил един гражданин. Федералното правителство има изискване да се записват всички дарения над 100 долара, а за политическите партии – над 50 долара. В Канада има разлики в законодателството. В САЩ например има конкретни лимити за даренията и за разходите. В Канада такива лимити няма в данъчното облагане, но има изрични лимити какъв обем средства може да разходва една партия. Една партия може да набере огромни средства, но има лимит колко може да разходва и този лимит се определя по схеми в зависимост от броя на населението. В Британска Колумбия в районите, в които избирателите са по-малко от 25 хиляди, можете да изразходвате максимум 50 хиляди долара. В районите, където регистрираните избиратели са повече от 25 хиляди, вие можете да изразходвате 50 хиляди долара плюс по 50 цента на всеки допълнителен избирател над 25 хиляди.

Целта е да се създадат еднакви възможности на всички, така че да не се фаворизира този, който е готов да похарчи повече пари. Този, който има възможност да събере повече пари и да похарчи повече пари, поради това всяка партия трябва да има ограничение за това какво може да похарчи. Ако дадена партия не може да събере толкова пари, че да достигне лимита, в това няма нищо лошо, но не може в никакъв случай да харчи повече, отколкото е определено в лимита.

Има и други елементи относно електоралното финансиране в Канада. Например в някои канадски провинции има много голям брой държавни компании, като например компаниите за комунални услуги, компании за железопътен транспорт, застрахователни компании, които понякога имат милиарди долари приходи за година. Поради това има доста голяма възможност за прехвърляне на големи средства от тези компании към дадена партия за финансиране на политически кампании. Поради тази причина дарения от държавни компании не са разрешени. Анонимни дарения също не са разрешени.

В национален мащаб всички дарения над 100 долара трябва да бъдат регистрирани. Всички събрани пари трябва да бъдат отчетени пред електоралните комисии, за случая с Британска Колумбия това е Главният избирателен отговорник. Сметките на партиите трябва да бъдат оповестени и проверени от одитори. Списъците с дарителите и сумите, които са дарени, трябва да бъдат публикувани. Така можете да отидете в Интернет и да видите коя партия колко е получила и от кого. Медиите са много любопитни да анализират и проверят кой какви пари е дал и на кого, като сравняват сумата на дарението със сумите, които същият донор е дал при предишни избори. Така се получава една много ясна картина за това откъде идват парите за кампаниите.

Ние имаме също така и нещо, което е интересно, но доста оспорвано, нарича се лимит за трети лица за участие в изборите. Едно от големите изкушения в една система, където всичко е прозрачно, е дадена голяма партия да организира отделна единица, където да се наливат пари от дарители, като например неправителствена организация или изследователски институт. Тези организации могат да водят паралелни кампании и по този начин да се заобикаля лимитът, поставен пред партиите. Например, ако дадена група за натиск реши, че определена партия или личност не ѝ харесва, тя може да проведе кампания, която е насочена директно срещу тях. В Канада има голям брой съдебни решения на тази тема, тъй като ограниченията в тази сфера на практика представляват и ограничения пред свободното слово. Все още няма единна позиция по въпроса, в някои случаи тези ограничения са премахнати, в други все още не са.

Така или иначе, в момента всяка организация може да похарчи максимум три хиляди долара за кампания в полза на някой друг, което не е много. Но в момента огромната част от канадските партии одобряват наличието на ограничения. Смята се, че тези ограничения позволяват плурализъм в нашата демокрация, позволяват и на традиционните партии да имат стабилни канали за финансиране, като същевременно са достатъчно

гъвкави ,за да позволят развитието на нови партии, когато политическият климат позволява това. Така например в края на 80-те години видяхме в различни части на Канада да се активизира така наречената реформистка партия, която до голяма степен беше основана на местни инициативи. Тя успя да получи влияние в няколко провинции. Това беше организация, възникнала от гражданите, но впоследствие тя се промени, промени своето име и стана национална партия. Тя е пример за това как една малка партия постига успех, ползвайки справедливите правила на системата.

Като вече казах, ключовите елементи са лимитът и прозрачността.

Едно от нещата, които се опитваме да направим в Канада, е да насърчим участието на гражданите в политиката. Опитваме се да ги стимулираме да станат членове на политическите партии и поради това съществуват и данъчни облекчения за дарения на политически партии. Целта на това е да се стимулират политическите партии да се стремят да се финансират основно чрез дарения от индивиди, от членове на партията, вместо партиите да се обръщат към големите компании. Това не винаги се получава. Както вече казах, големите компании и организации продължават да предоставят значителни средства на политическите партии. Но въпреки това една голяма част от финансирането на политическите партии идва от индивида. Данъчната организация в Канада е такава, че имате право да си приспаднете до данъчната основа част от даренията, които сте направили за политическа партия. При дарение от първите 100 долара вие получавате 75% обратно. От следващите 500 долара ще получите 50% обратно. За следващите суми можете да получите до 30% и така до лимита, който мисля, че в момента е 1000 долара. Това е един доста значителен източник на доходи за политическите партии.

Както казах, не съм чувал за политически партии в Канада, които да развиват стопанска дейност. Те се финансират основно чрез членски внос, но всички дарения и разходи трябва да се декларират. След провеждането на изборите в Британска Колумбия в срок от 90 дни всички разходи трябва да

бъдат оповестени пред Националната служба по изборите, а между изборите всички партии трябва да внасят годишен финансов отчет, така че да може да се проследят всички дарения, подаръци и имуществото на партиите. Тази система в Канада се базира на принципа за прозрачност и на използването на данъчната система за насърчаване на хората да правят редовни дарения, защото те имат стимул – когато правят дарения, им се възстановяват част от средствата.

В заключение, с удоволствие ще отговоря на вашите въпроси. Мисля, че чухме две много интересни изложения. Разбираме, че има основателни предложения, които вървят по своята процедура и ще дадат добри резултати.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря, Майкъл. Благодаря и за това, че потвърди основния принцип, че прозрачността в политиката принадлежи към универсалните принципи. И колкото и да са различни България и Канада, виждаме, че има какво да споделим и да научим.

Сега искам да помоля да извиним г-н Кошлуков за това, че неговите отговорности го призовават на друга важна конференция.

Още веднъж благодаря на Майкъл, благодаря и на Бойко Радоев. Смятам, че сега вече можем да пристъпим към нашата дискусия. Използвам случая да отбележа, че силно впечатление ми направиха системите за контрол върху набирането, разходването и контролирането на средствата от политическите субекти в Канада. В експозето на закона, който се подготвя от НДСВ, също беше споменато за санкции. Струва ми се, че това е интересно. Още повече, че ние сега обсъждаме последствията от един закон, който влезе в сила неотдавна – за регистъра на публичните лица, тоест за декларирането на имуществата, където се оказа, че няма санкции, които да го направят ефективен 100%.

Дами и господа, имате възможност за въпроси и за коментари към вносителите на законопроекта от Коалиция за България г-н Камов и г-н Радоев, и, разбира се, към Майкъл.

НИКОЛАЙ КАМОВ: Разбира се, че съм готов и аз да отговарям на въпроси, въпреки че основният автор е г-н Радоев. Искам да кажа нещо любопитно – тези идеи, които той изложи, бяха систематизирани и внесени като законопроект в предишния парламент. Но ръководството или част от него на самата политическа сила, от чието име внесен законопроектът, както и всички останали партии в парламента, не пожелаха даже да ги обсъждат. Внесе се нов, паралелен, това рядко се случва в една политическа формация, законопроект с други предложения, свеждащи нещата наистина до това, което беше казано – за държавната субсидия. Това показва колко трудно всичко казано досега ще пробие път в сегашната среда. Впрочем, надявам се, не толкова трудно, колкото преди. Защото ние имаме една нова политическа сила като мнозинство, необременена със статуквото, поне досега не участва в него, и ако тук беше останал Емил Кошлуков, естественият въпрос към него щеше да бъде не какви са шансовете за внасянето на законопроектите, защото всеки един депутат по българската Конституция има право на законодателна инициатива, тоест можем да внасяме, а какви са шансовете тези законопроекти да влязат в дневния ред на парламента. Това е големият въпрос. Впрочем той се отнася и за избирателния кодекс. Аз съм напълно съгласен с г-н Кошлуков, че той, заедно с новия закон за политическите партии /както виждаме, те в основните си пунктове съвпадат/ могат да преобърнат статуквото у нас. А че такава необходимост има, според мен е вън от съмнение.

Искам да благодаря на Майкъл Фарнуърт, защото всичко, което направи той лично и Националният демократически институт, след внасянето на нашия законопроект, не позволи той да бъде сложен в чекмеджето. И тази дискусия днес, организирана с усилията на Центъра за изследване на демокрацията, на когото също дължим нашите благодарности, връща въпроса към вниманието на обществеността, осветява го, за да бъде осветена и самата обществена дейност, която представлява интерес за всички в България, но все още няма тази законова регламентация и това обществено

разбиране, каквото трябва да бъде създадено. Имам предвид това, че у нас има едно специфично отношение, като цяло негативно, към дейността на партиите и на политиците. Впрочем то е доста заслужено.

За периода от 12-те години, изминали от началото на промените у нас, който период между другото не е много голям на фона на развитите демокрации, които със столетия са утвърждавали тези ценности и правила, ние не можем да искаме невъзможното от българската среда. Но имаме достатъчно натрупвания, и то, както казах, негативни, които ни дават основания за промяна. Много от въпросите пряко опират до законодателна регламентация. И единствено тази регламентация създава възможности за корупция или ги пресича до голяма степен, каквито са например анонимните дарения. Да, тези дарения са в практиката на всички партии, но в нашата собствена практика ние сме длъжни да информираме всеки, който е склонен да дари средства за политическа дейност, че има и възможност неговото име да не се завърти в общественото пространство и да не влезе във вестниците, след като Сметната палата направи своя отчет. И той предпочита, тъй като законът позволява това, тази възможност. Неговото отношение не се определя от това, но пък желанието му да остане анонимен, при положение че законът дава тази възможност, определено е факт. В този смисъл законът до голяма степен би могъл да промени политическата практика.

Другото, което искам да отбележа, е, че едва ли някой разумен човек би поверил здравето си или делото си в съда на лаик-лекар и лаик-адвокат. И мисля, че обществото вече е разбрало, че тази сложна обществена дейност, която не може да бъде сведена до другите две, също изисква професионализъм. За да бъде защитен общественият интерес на хората, също предполага професионализъм в дейността на политическите партии. Което не означава, че всички политици трябва да бъдат професионални. В никакъв случай не искам да кажа това! Но ако това разбиране вече е намерило място в съзнанието на обществото, би следвало тъкмо сега да се направят и опитите да се гарантира този професионализъм, да се осигурят

необходимите средства за дейността, защото действително без средства не може да се осъществява нормална политическа дейност, но всичко това да се направи прозрачно, за се изведе на светлина. Не да се забранява и сиромасомилски да се търси невъзможното – политиците без нищо да реализират своята дейност. Напротив, да се даде възможността, но тя да бъде под обществен контрол. И ако това е вече достигнало в съзнанието на обществото и на средата като изискване, като възможност, пред този парламент непосредствено ляга голямата отговорност и предизвикателство, даже бих казал, пред това мнозинство да направи промяната.

Аз имам едно опасение и с това завършвам, опасението ми е, че това мнозинство и тази съвсем нова политическа формация май започва да прилича на предишните. Казвам това лично, без да ангажирам никого, освен себе си. И нашият уважаем докладчик днес, и много други знаят това, казвал съм го и от трибуната на парламента. Дано да греша! Защото ако греша, което бих желал да е в случая, ние имаме наистина шанс законопроектите, за които стана дума, да станат закони на България.

Благодаря ви.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря на Николай Камов.

Моля за вашите мнения, коментари и въпроси.

ВАЛЕНТИН БОЖИЛОВ, правен съветник в Американската асоциация на юристите – Правна инициатива за Централна Европа и Евразия: Просто искам да ви уведомя, че анализът, който нашата организация е подготвила на законопроекта на Радоев и Камов, е на разположение на български и на английски език. Ще ви го раздам в кафепаузата.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря Ви. Ние с това и започнахме, представихме вашия анализ. Аз обърнах внимание, че всъщност във вашия анализ има и специални бележки относно финансирането, те също са дискуссионни, за стопанската дейност – докъде и как го виждат

вносителите, дали това няма да си остане генератор на корупция и други интересни бележки във вашия анализ.

ПЕТЬО ЦЕКОВ, в. “Сега”: Имам два въпроса към г-н Радоев.

Бихте ли развили още малко идеята си за ограничената възможност на партиите да извършват стопанска дейност? Как точно ще става това? Една партийна фирма ли ще се занимава със стопанската дейност на партията и какъв контрол ще има върху дейността на тази фирма.

Вторият ми въпрос: имате ли представа какъв е размерът на “меките” пари, парите, които една партия изразходва по време на изборна кампания не за конкретен кандидат, а за дейности, които обслужват самата кампания, парите, които обикновено не се отчитат?

БОЙКО РАДОЕВ: Размерът на “меките” пари е известен единствено и само на този, който борави с тях. Но съдейки от моя дългогодишен опит и от конкретната представа, която имам, става дума за неколккратно превишаване на декларираните суми в Сметната палата в декларациите за изборите. Аз си позволих експертно да спомена само приходите от преотдаването на клубната база. Едва ли може да се сумира тази сума за всички партии, участващи в избори в България, за нерегламентираните или по-точно неизвестните средства, които са вложени в кампанията. Вие сте журналист с богат опит и знаете много добре, че само като хвърлиш един поглед върху един финансов отчет, ще си направиш сметка дали отговаря на реалните дейности, които са осъществени от една партия по време на избори.

Естествено че текстовете в законопроекта – и нашия, и това, което готви групата на Емил Кошлуков – могат да бъдат прецизирани или могат да бъдат такива, които да получат максимална подкрепа в парламента. Ние ще стигнем и до този етап, както са и полезните препоръки от Американската асоциация на юристите. В момента ние се борим за друго и това го подчерта и Николай Камов, тази тема да влезе в дневния ред и да защитим определени принципи. Когато се съгласим, че трябва да има прозрачност на финансите, когато се съгласим, че трябва да има и санкции на тази, които не спазват този

ред /между прочем такива санкции са предвидени в нашия законопроект/, тогава лесно ще стигнем до прецизността на правните норми.

Търсейки именно тази прозрачност, и аз отговарям на втория въпрос, ние предпочитаме да предложим дейности, които така или иначе се извършват от партиите, да бъдат тяхно право те да ги извършват сами, а да не се извършват от посредници, тъй като при намирането на посредници се генерира допълнителна възможност тази дейност да се затъмни. До голяма степен като дейности това съвпада и с предложението, което направи Емил Кошлуков – издателска дейност, софтуерна дейност, производство на агитационни материали, собствени издания и т.н. Това биха могли да извършват партиите чрез свои фирми. Тук допълнително сме включили и дейността, която може да обслужи изцяло партийната клубна база – вместо да се дава на специалисти от бизнеса, получавайки наем 8 стотинки за квадратен метър общински наем и преотдавайки я за стотици хиляди левове на частни форми, по-добре това да го правят регистрирани търговски дружества на партията. И за тях сме предвидили освен всички санкции, които съществуват в Търговския закон, в Закона за Сметната палата, ние сме ги обвързали и с прекия финансов контрол на партиите. Партиите, подавайки годишния си финансов отчет, заверен от експерт-счетоводител, трябва да подаде и заверените финансови отчети на тези търговски дружества. По-лесно се контролира тази дейност, повярвайте ми, отколкото партиите да не носят отговорност за това кой стопанисва клубната им база и какви парични потоци текат. Може да се прецизират тези дейности, те са седем, изброени при нас: издателска, софтуерна, транспортна, организация на пътуване, конгреси, ресторантьорство и кафетерии. Не партийната централа, а партийната фирма – публична, явна, регламентирано да извършва тази дейност. Според нас това е логиката на разсъждение. Сложи ли се плътната забрана, винаги ще се намери вратичката тя да бъде заобиколена и потокът няма да бъде контролиран.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Други въпроси? Заповядайте.

ВЪПРОС: Предложението, което правите във връзка с минимална стопанска дейност, според мен по никакъв начин не решава проблема с нефинансовото донорство. Това че една партия може да има издателска фирма не означава, че някоя голяма компания няма да може да купи вместо нея за период от два месеца примерно билбордовете и да ѝ ги отдаде. Тези финансови потоци не минават отникъде. Това беше според мен въпросът на Петьо Цеков.

БОЙКО РАДОЕВ: Първо, ние поддържаме своето категорично становище, че фирми с държавно и общинско участие по никакъв начин не могат да подпомагат партии, тоест не могат да им купят и билбордове. Второ, ние слагаме ограничение на размера на даренията от български физически и юридически лица. Преди това имаме ограничения и за чуждестранни, нямаме разминаване с Кошлуков. Естествено, че когато един крупен частен бизнесмен налее в една партия, която вече не е парламентарна 170 хиляди долара, изникват съмнения за какво са налети, как са налети и ред други въпроси. Ние слагаме ограничение на тези дарения – освен в размера, те да бъдат еднократни за годината от едно физическо или юридическо лице. Разбира се, и да бъдат контролируеми. Нашият списък на дарителите е публичен и се публикува всяка година. Това дава възможност за контрол. Е, сигурно винаги ще има и някакви други потоци, но все пак те да бъдат в рамките на възможното и ясно да се знае, че те са незаконни. И когато се попадне на такива потоци, да се търсят санкциите на държавата.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря.

Аз бих помолила Майкъл за малко повече подробности по следния въпрос. Вие споменахте, че се използват данъчните лостове във връзка с възможностите за разширяване на гражданското участие, един вид, данъчни облекчения за граждани, които по един или друг начин участват във финансиране и подкрепяне на партиите и изборите. Има ли други неща, които бихте посочили, как се използват данъчната система и данъчните

лостове, което би било интересно за нас за да се опитаме и ние да стъпим на една твърда основа, каквато е данъчната система?

МАЙКЪЛ ФАРНУЪРТ: Бих искал да направя няколко коментара. Една партия също провежда мероприятия по фондонабиране. След една изборителна кампания вие знаете, че има, грубо казано, около четири години до следващите избори. Така че вие работите през това време с вашите доброволци във вашите изборителни райони с цел да се създаде структура за събиране на средства. Обикновено ние ще имаме две фондонабирателни вечери – една през пролетта, една през есента. И билетът за тях ще струва около 50 долара, докато те всъщност струват от 20 до 30 долара. Така че в края на годината ще имаме около 10 хиляди долара в банката. И ние ще правим това всяка година, защото знаем, че всяка една изборителна кампания би ни струвала средно около 50 хиляди долара. Тоест, за тези четири години ние трябва да съберем тези средства.

Едно от нещата, понеже използваме данъчната система и понеже дарението може да се приспада от данъчната основа, а партиите искат да си осигурят солидна база от членове, от които да поискат дарение, така че основното крило на партията, официалното крило изпраща хора или се обажда директно по телефона, за да ви насърчи да направите дарение, да речем, 500 долара на година или 50 долара на година. И понеже сте направили такова дарение, то се облага на месец. Така партията може да разчита на тези приходи, а от друга страна, гражданинът знае, че ще разчита на данъчно облекчение, когато дойде време за облагане на неговите доходи.

Другите действия, които партията предприема, е да консолидира изборителните райони, да работи чрез доброволци. Средства се получават и от парламента, но в същото време партията работи много чрез доброволци, които се излъчват от местните общности. Така че имаме два аспекта: данъчният и мероприятията в изборителните райони. И понеже сме наясно с лимитите за разходите, ние знаем точно колко средства трябва да наберем за тези четири години.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря.

ТЕОДОРА ВЪРБАНОВА, ЦИД: Моят въпрос към вносителите на законопроекта е свързан най-вече с финансирането на партии от частни лица. Създават ли се възможности да се отделя от доходи на лица определена сума, която да се пренасочва към определена партия, на която физическото лице симпатизира, като впоследствие тези пари се приспадат от данъчните декларации за облагане на доходите, така както е уредено в европейското и канадското законодателство? Този законопроект предвижда ли механизми избирателите да финансират партиите и как ще се извърши това?

БОЙКО РАДОЕВ: Точно този момент липсва в нашия законопроект. Ние имаме предвидено финансиране, свързано с български физически и юридически лица, определен е неговият размер и е определено задължителната периодика – един път годишно, както казах – и задължителното регистриране в публичен регистър. Искаме да спазим принципа на ограничение на размера от едно физическо или юридическо лице, тоест това да не бъде едно източване или форма на изчистване на пари, и публичността. В рамките на шегата бих казал, че това, което чух преди малко за формата за финансиране от частни лица, примерно, цитирам условно, организиране на две вечери за фондонабиране, при нас нещата са обърнати обратно – при нас най-напред се извършва активното фондонабиране и след това се правят не две, а двеста вечери. Това искаме да премахнем в дейността на политическите партии.

Не е засегнат въпросът за данъчните облекчения на тези лица, които правят дарения. Това може да се поправи.

НИКОЛАЙ КАМОВ: Ако позволите, едно допълнение. Идеята е много добра. Даже конкретният казус е от събота. Ние имаме заседание на нашия Национален съвет в Силистра, където един от членовете на нашето ръководство, национален координатор, е и основен спонсор на движението. Той е много успешен бизнесмен и сподели следния проблем: той вече е стигнал до надхвърлянето на допустимите донорства. За съжаление и в

нашия законопроект няма никакви данъчни облекчения за него, ако той желае да продължи да спонсорира собствената си партия, на която е и член на ръководството. Би следвало да има такова облекчение. И тогава има проста и ясна логика – че човек, който пряко е ангажиран в една политическа партия, би трябвало при облекчени условия да я спонсорира. Възприемаме вашето предложение като възможност да усъвършенстваме нашия законопроект.

Но тъй като ставаше дума за масовия случай, а не за такива отделни хора с по-големи възможности, аз напълно споделям това, което беше казано от Майкъл за въвличането на хората. Една от нашите основни идеи, лансирана чрез нашето движение в началото на тази година, е демокрация на участието. Ние имаме създаден и граждански съвет към движението, който ангажира много по-широк кръг от хора, отколкото собствено са членовете на партията, регистрирана по Закона за политическите партии. В този смисъл, колкото повече хора бъдат въвличени в непосредствена политическа дейност, толкова повече те ще бъдат и ангажирани, и ще разберат що за занимание е това, как то се осъществява, какви са възможните обществени резултати, промяна на обществените отношения и т.н.

Ние сме внесли досега едно решение в парламента – успешно – за младежта, и една интервенция по цените на електроенергията – безуспешно. Тоест, никаква промяна не настъпи след това въз основа на преценки на нашия Граждански съвет, изцяло основавайки се на един много широк кръг от специалисти. Тези хора например след дискусиите, които под ръководството на нашия Граждански съвет бяха осъществени в продължение на месеци, по-добре - убеден съм в това – знаят, разбират и биха подкрепили един процес на промяна на дадено обществено отношение в резултат на политическа дейност. И даже може би биха отделили от своите скромни доходи, защото, уверявам всички, един лев членски внос за партия у нас за много хора е непосилен. Невъзможно е те да отделят даже тази сума от

доходите си, в повечето случаи те ги нямат, когато става дума за такова нещо, за подкрепа на политическа дейност чрез членски внос.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря.

ТЕОДОРА ВЪРБАНОВА: Аз Ви благодаря, но въпросът ми беше в малко по-друг контекст. В началото г-н Радоев каза, че има над 288 политически партии. В същото време забелязваме нещо, което в Западна Европа е много нехарактерно, тоест почти липсват коалиции, съвсем малко партии участват в коалиции, а предпочитат да се явяват сами на избори. Въпросът ми е предвижда ли този закон стимулиране на създаване на партийни коалиции и по-конкретно, когато няколко партии се включат в коалиция, но те не са преминали 1% на предишни избори или въобще нямат 1%, но включвайки се в някаква коалиция, те откъде ще получат финансиране, за да се явят на избори? И при положение, че тези партии получат малко по-малко от 4%, ще продължи ли стимулирането на създаването на такива партийни коалиции и евентуално на влизането на по-голямо количество представители в политическия живот? Защото в последните 13 години ние виждаме едни и същи лица от едни и същи партии. Извън политическото представителство остава един доста широк кръг от партии. Въпросът ми е предвиждате ли вие по някакъв начин този закон да стимулира разширяването на политическо представителство в парламента, дори и самото популяризиране на различни идеи посредством създаване на коалиции от малки партии?

БОЙКО РАДОЕВ: Аз действително цитирах цифрата 288 партии към началото на тази година. Но това не са реални партии, това са регистрирани в българския съд партии. Те отсъстват реално от политическия живот.

Логиката на нашия законопроект е малко по-друга, не бих казал обратната на тази, която Вие казахте, но ние пледираме в политическото пространство да се появяват и да съществуват реални политически субекти. Това е застъпено в първата част на нашия законопроект. Според нас мина времето на политическата еуфория и на необходимостта да се стимулира

политически плурализъм, както и времето на такива предани деца на демокрацията като Йоло Днев – впрочем единственият потърпевш от финансова гледна точка. Мина това време. Това внася допълнителен смут и снижаване авторитета на политическата дейност в страната, когато съществуват такива неидентифицирани обекти в политическото пространство. Мисля, че това не е някаква стагнация или някаква преднамерена цел да се ограничи политическата самоинициатива. Просто трябва да има равновесие между партиите и обществото. Когато се създава едно акционерно дружество, това дружество внася 50 хиляди лева уставен капитал, чрез който гарантира пред държавата, че може да реализира тази дейност. Ние искаме партиите също да докажат по съответния начин и това е работа на закона, възможността и правото да занимават обществото с определени проблеми. Това е логиката. И едва ли е необходимо точно чрез коалициите /това вече е мое лично убеждение, не ангажирам никого/ още повече да се дисперсира политическото пространство, когато една голяма партия изкуствено носи на гърба си поредица от практически несъществуващи формации – за съжаление практика, позната в българския политически живот. И всички, които внимателно го следим, знаем, че това не е направено с цел, както Вие казвате, да се появят нови лица и да се обогати политическата практика, а това обикновено крие зад себе си други подбуди. Не случайно няма партия в България, която да не се е разцепила на две или на три по такива причини.

В нашия законопроект участието в коалиция поставя завишени критерии за съответната партия в явяването ѝ на избори, тъй като това е логиката – една коалиция се прави, за да се увеличи силата ѝ, а не да получиш бонификация да се промъкнеш в обществената оценка. В коалицията всяка една партия участва със собствените си финансови потоци и така се отчита пред Сметната палата. Така беше и по досегашния закон. И за нея са предвидени съответните средства.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря Ви.

Дами и господа, не всичко може да се обсъди. Първо, ние не насочихме към финансирането като една конкретна тема, част от проектозакона, внесен в Народното събрание, което смятаме, че е и най-болен и най-актуален въпрос. Но естествено, че от него се пораждат или пък той просто си е свързан с много други въпроси изобщо на политическия живот, включително и големия въпрос за професионализма, както обобщено го изрази Николай Камов.

Нашата цел днес е да започнем дискусиата, да продължим да осветяваме темата. Видяхме, че вече има и конкретни предложения, които възникват – за данъчните облекчения и редица други примери, които бяха дадени. Още повече, видяхме, че има и съвпадение между принципните положения на двата закона що се отнася до финансирането. Тук аз ще се възползвам от възможността да изразя задоволството си от присъствието на депутатите. Явно има вече кълнове на полза от нашите дискусии и аз смятам, че те ще продължат.

Ако някой чувства, че има нещо много важно, което иска да сподели, или пък ако господата говорители желаят да приключат с нещо специално тази дискусия – моля!

БОЙКО РАДОЕВ: Единственото, което мога да направя, е да благодаря още веднъж на инициаторите за това обсъждане, на всички вас, които присъствате тук, и да ви помоля за съдействие да събудим големите и традиционни политически формации към този въпрос, тъй като и Николай го каза, и аз го казах, тях това статукво сигурно ги удовлетворява. Но нас – не. Във ваше лице ние търсим съмишленици.

МАЙКЪЛ ФАРНУЪРТ: Фактът, че вие вече се занимавате с въпроса за прозрачност и отговорност на политическите партии, вещае добро за бъдещото законодателство, към което се стремите.

ПРЕДС. ЖИВКА ДАМЯНОВА: Благодаря. Стенограмата от днешната среща, включително и предложенията, ще бъдат публикувани на Интернет

страницата на Центъра за изследване на демокрацията. Страницата е отворена за вашите бележки и предложения, а може би и за нови срещи.

Благодаря на всички за присъствието! Желая ви успешен ден!

/ 11,40 ч./